

156 literatury, byly by mezi nimi určitě Škarvanovy Zápisky vojenského lékaře — tak vysoko cením jejich spanilou krásu, jejich vnitřní líbezně cudný žár myšlenkový a názorovou sílu jejich vidění a postihování života. Nejsem tolstojovec a tento vztah nesouzní proto v mém obdivu, ani ho neurčuje; ale jsem ctitel Ducha a v Škarvanových Zápiskách vidím ztělesnění jednoho z největších vítězství, které bylo jím vybojováno na tomto temném a žalostném světě v naší době a v naší zemi.

V létě 1919 poznal jsem na Slovensku, v Lubochni, tohoto vzácného člověka. Byl prostota sama, dětský a bezelstný v chování, přitom duchem opravdu bohatýr, který stál nejen na výši teoretické evropské myšlenky filosofické a náboženské, nýbrž i uskutečňoval svou životní praxí ideál křesťanského myslitele. Jeho lékařské působení — a byl lékař znamenitý — bylo pozhnáním jeho celému okolí. Není třeba snad dokládat, že žil v apoštolské chudobě, věren svému přesvědčení, jako důsledný vegetář a abstinent. Nebyl politik, a přece i politické soudy, které jsem od něho slyšel, byly úžasně bystré a ukazovaly na obzor opravdu evropský. Jeho slovenské okolí nedovedlo ho oceniti: přechňoval je příliš. Byl zcela velká a opravdu kulturní událost života slovenského.

Ave, anima candida.

Kratičkový prolog k Tažení proti Smrti

167

Moji vznešení chleboďárci, páni od divadla, domáhají se ode mne do tohoto listu několika průvodních slov k mé nové komedii. Nebylo mně to nijak příjemné, ošival jsem se dost a dost, ale nakonec jsem povolil: který dramatický básník v Čechách odvážil by se neposlechnouti své vrchnosti?

Kdybych měl nadepsati tuto svou veselohru nějakým mottem, jako nadpisují hudební skladatelé své partitury nějakým italským slovem, aby určilo jejich přednes, mohl bych napsati jen: *vivace furioso. Živě, útočně, radostně až do vzteklosti, až do běsnění!* Tato má komická báseň vytryskla z lásky k poslední chvíli, ke všemu, co nese v sobě šíleného, nečekaného, překvapujícího, čím obrací a zvrhuje všecku posavadní minulost, a musí býti i v provedení jí práva. Po mnohém bloudění v mladých letech dospěl jsem dnes k tomu, že komedie není nikdy dost rozpustilá, dosti komická, dosti kypivá a bujná; chcete-li, i dosti šprýmovná, fraškovitá, karikaturní. Nedošel jsem k tomu nijakým abstraktním teoretisováním, nýbrž prostě svými zkušenostmi. V stáří bývá člověk upřímnější než v mládí; v mládí se dovede leckdy vznešeně nudit, poněvadž myslí, že se tím stylisuje a odlišuje; v stáří mívá odvahu k upřímnosti a dovede si nezdvořile zazívnot, když má opravdu dlouhou chvíli nebo shledává něco náročně prázdným. Nuže, nikdy se nenudívám víc v divadle než na tzv. ušlechtilé, konversační veselohře. Ať salónní, ať selské, sladko-hořké nebo kyselo-sladké, rozšafně a temperovaně žertovné, moudré, bodré a usedlé, která se vyhýbá s důstojnou

158 tváří, dbalou své *literární* cti, všemu živlu fraškovitému a kari-
katurnímu. A bavím-li se upřímně a směji-li se od plic, bývá to
vždycky tam, kde narazím nebo lépe: kde na mne narazí nebo
do mě vrazí něco živelně komického, nějaká prakomická situace
velmi drastická, která svým původem sáhá obyčejně velmi
hluboko do minulosti, vlastně až do dramatické nepaměti —
snad až do staré komedie řecké nebo latinské nebo do *commedia*
dell'arte nebo jinam do svaté anonymní tmy dramatické tvorby.

Nuže, to mně bylo pokynem. Myslím, že všecka dobrá moderní
tvorba jevištní musí obnovovat a kultivovat tyto základní
pratvary, tyto základní pratypy komické. Jsou to vzácné dary
bohů do života, a nemůžeme jim býti za ně dosti vděční. Jsou
v nich v čisté básnické monumentálnosti zodpověděny základní
potřeby a nutnosti lidské. Není v nich ani za ment literárních
papírových konvencí, není nánosů rozumářských analytických
odvozenin, které zaneřádují tak často dnešní moderní tvorbu
jevištní, není snobství a byzantinismu, nýbrž jest sám odvčký
horký původní a svatý Život, a proto i veliká poesie mimo
módu a stárnutí.

To mně bylo tedy pokynem. Je-li autor mlád, píše obyčejně
tak, aby se líbil svému čtenáři, který stojí za ním a hledí mu
přes rameno do práce. Je-li starší a stojí-li za něco, nalezne
konečně odvahu odstrčiti od sebe toho alegorického panáka
a píše tak, aby se líbil sobě. Nuže, takto je psáno mé Tažení.
Všecko, co je dobré v této komedii, vzniklo takto: že jsem našel
odvahu psáti pro libost svého královského srdce a jen pro ni.
Pouze touto nezdvořilostí k tobě, milý čtenáři, může vzniknout
něco kloudného. Smál jsem se sám první a často nahlas, když
jsem vrhal na papír některou drastickou scénu Tažení; a tak
tomu má být při komedii...

Nejen u nás v Čechách, nýbrž i ve velkých zemích západních,
ve Francii, v Anglii, cítí se bolestně, že se moderní drama pozdíl
a vleče daleko za moderní lyrikou nebo za moderním románem,
že propadá stále šablonám a že není stále možno vyměsti z něho
schéma a klišé. Jaká jest toho příčina? Velmi prostá: nedostatek

upřímnosti, nedostatek lásky k životu. To se ovšem lehce napíše,
ale velmi těžko realizuje. Každému básníku vznáší se mezi
uměním a životem řada mlžných clon a opon, které musí svou
tvorbou rozptýlit a prožehnout, trčí zeď zděděného mrtvého
poetického inventáře, formulí a klišé, ale nikde není tato zeď tak
silná jako v dramatech. Nuže, snažil jsem se z ní, mluveno bar-
barskou řečí mého dr. Obergeista, odbourati co nejvíce. Chtěl
jsem dáti protěci jevištěm žhavému proudu života, který roz-
pouští a roztavuje všecky staré slepence a nánosy asociativné
libivosti, budoárové poetičnosti a odplavuje marcipánovou zvět-
ralost i nejrůznější barvotiskové omáčky a polevy tam, kam ná-
ležejí: do stoky...

Po mém soudu chybí jedna kardinální věc dnešnému divadlu:
poesie — a jedna věc je otravuje a ničí: *pseudopoesie*. Pseudo-
poesie, to je papírový idealism a papírová ušlechtilost, dekora-
tivnost ať morální, ať společenská, ať umělecká, pačulim navo-
něná fráze. Slovem: každá domnělá poesie postavená *proti*
Životu. A Poesie, to je láska k *poslední žhavé chvíli*, osvobodivý
skok do její očištné výhně, v níž buď shoříš, nebo z níž vzletíš
vykoupený. Nemám naprosto chuti vykládati zde genesi svého
Tažení; všecko, co zde chci a mohu říci, jest jen, že první z něho,
co mně vstoupilo na mysl, co se vynořilo v mé bytosti, aby
dlouho posedalo až do mučivosti mé srdce i mou duši, bylo
veliké závěrečné *salto mortale* Věžníkovu buď do smrti, nebo do
plnosti života. Veliké buďto — anebo. A to je již *leitmotiv* této
komedie: oslava tvořivé chvíle, životní odvahy a plnosti, která
sežehuje ve své výhni všecko pedantické smetí kupené před ní
léta a léta.

322 Jest v umění dvojí prostota, zcela různá: jedna jest jen
zdvořilým eufemismem za chudobu, druhá jest prostota hutná
a plná. Mladí básníci, kteří chtějí podat na začátku své dráhy
prostotu, obyčejně se mýlí a podávají obyčejně jen chudobu;
pravá prostota jadrná leží obyčejně až před koncem dráhy
umělcovy. Hokusai říkával, že teprve v sedmdesáti začíná
chápat, co je to kresba. Mohu po velkém mistru při vši skrom-

nosti a vědomí distance obměnou říci, že teprve dnes, v pozdějších letech, začínám rozumět tomu, co je to dramatická kresba: zhušťující zkratka, která *naráz, jedním vrhem oka, jedním tahem ruky* vyhmátne v zjevu to podstatné a jaderné, co nese život a jeho skladbu a stavbu: *životný typ*. O tuto prostotu usiloval jsem v Tažení i s jistým uvědoměním, poněvadž pitvající a psychologisující manýru veliké většiny dnešní tvorby literární pokládám za těžký omyl; tak vznikají anatomické preparáty, ne díla básnická.

Leptající analytická metoda vede v poesii nutně k zvětralosti, pracující do jediné plochy, jaksi do šířky; kdežto poesie musí *slavět*, stavět v plném smyslu slova a jíti tedy *do hloubky a do výšky*. Nebo není snad pravda, že každý živý člověk jest stavěn jako strom nebo věž, ovšemže nekonečně složitěji? Nuže, zde musíš vědomě, milý básníku, napodobit milého Pánaboha a snažit se, jak umíš a dovedeš, ve směru a v dráze, v níž on letěl a hřměl...

Myslím, že bude lépe s dramatickou poesii, až v ní přijde ke cti zase *obraznost*, tato vladařka s magickou hůlkou, která tvoří divy. Tato obraznost není ovšem pustá a jalová fantasknost, nýbrž žádá si *pozorování* a doplňuje se s ním výborně. Není pravého pozorovatelství v poesii bez obraznosti; není pravé obraznosti, která nevychází ze skutečnosti a nepracuje jejími zákony poznání a zkušenosti. I o tuto syntézu snažil jsem se v Tažení proti Smrti s jistým uvědoměním — můj posměšek platí v mé komedii pouze lžisyntéze à la Obergeist, dnes ostatně hojně rozšířené po vlastech, syntéze netvořivé, která při úplné lenosti duše a srdce látá k sobě jelení hruď a rybí hlavu a tváří se přitom velmi objektivněsky...

Právě jako můj posměch v Tažení platí *lživědě* a *polovědě*, a ne vědě celé. Ani Valnoha, ani Obergeist nejsou opravdoví vědci tvořiví. Obergeist jest fantasta pedantičnosti i pedant fantastičnosti, Valnoha nikoli věda tvořivá a celá, nýbrž jen vědecké řemeslo a vědecká rutina. A boj o docenturu není věc vědecká, nýbrž universitní — což jest, doufám, jistý rozdíl.

Ostatně Valnoha jest dnes, věřím, na našich přírodovědných a medicínských stolicích výjimka, ne-li překonaná minulost. Ale že byl tento typus v nedalekém včerejšku ještě bolestná aktualita, vědí všichni, kdož znají poněkud vývoj našich moderních věd přírodních.

Ale dosti již. Mých předeepsaných pět čtvrtek jest popsáno. Odkládám pero s pocitem nevýslovné úlevy. A hluboce se klaním všem svým vrchnostem i pánům a mocnostem a prosím o prominutí každého, jehož jsem snad nevědomky urazil nebo se ho jinak dotkl. Slibuji polepšení a pokání. Vím, že krajíček chleba českého básníka a zvláště komoediopisáře jest okoralý a hořký; vím to a chci se podle toho chovati. S tím se panstvu zdvořile poroučím, přeji pěkné zábavy a dobrého zažití.